

ПАХТАНИ ҒАРАМДА САҚЛАШ ЖАРАЁНИНИ ЙИГИРУВ ЖАРАЁНИ МАҲСУЛОТЛАРИ СИФАТ КЎРСАТКИЧЛАРИГА ТАЪСИРИ

Абдуназаров Рамазон Азимжон ўғли, магистрант,
Тошкент давлат аграр университети.

Аннотация. Ушбу мақолада Бухоро-6 селекция навли пахтани ғарамламасдан, ҳамда ғарамнинг юқори, ўрта ва пастки қатламларидан лаборатория шароитида ажратиб олинган толадан кичик ўлчамли “Шерли” лаборатория йиғирув қурилмасида олинган ип сифат кўрсаткичлари аниқланган.

Аннотация. В данной статье приводятся исследования механические свойств пряжи в лабораторных условиях, выработанной на малой прядильной установке “Шерли” из волокон после очистки. Образцы хлопка-сырца районированного в настоящее время селекционного сорта Бухара-6 были отобраны из верхнего, среднего и нижнего слоев бунта.

Annotation. In this article, the quality of the yarn obtained from the small-sized laboratory spinning unit “Sherli” was isolated in the laboratory conditions from the Bukhara-6 breeder variety, as well as from the upper, middle and bottom layers.

Тўқимачилик саноати маҳсулотлари, қолаверса, пахта толасининг чизиқий зичлиги Республика ва Европа давлатларининг стандартларида тех бирлигида ифодаланиб, тола узунлиги ва типига қараб баҳоланади.

Замонавий стандартларга асосан узун толали пахта I-III типларга, ўрта толали пахта эса IV-VII типларга бўлинади, яъни толанинг чизиқий зичлиги типнинг ўсиб бориш тартибига қараб ўсади, узунлик эса аксинча бўлиб камайиб боради. Агар тола чизиқий зичлиги ёки узунлиги бўйича чегарадан чиқадиган бўлса, унда пастки типларга ўтиб кетади, натижада ипнинг йиғирувчанлик имкониятини камайтиради ва сифатсиз тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш мумкин. (1)

Пахта толаси чизиқий зичлигини аниқлаш етарли даражада мураккаб. Шу сабабли, Америка толали сертификатлаштириш тизими микронейр кўрсаткичини киритди, унда параллел толалар гуруҳидан ҳавонинг сарфланиш миқдорига қараб аниқланади. Ҳавонинг қаршилиги толанинг кўндаланг кесмига пропорционалдир. (2)

Тола ранги Америка USDA HVI стандарти бўйича Rd (%) ва сарғишлик (B+) даражаси бўйича характерланади. Пахта толаси ранги ҳар доим юқори талаблардан бири ҳисобланиб келинган. Шу сабабли, мамлакат пахта тозалаш корхоналарида чигитли пахта толасини қабул қилиш фақат кундуз кунлари амалга оширилиб, лаборантлар тола рангини субъектив, классёр услуги ва махсус намуналарга солиштирган ҳолда аниқлайди.

Бизга маълумки, пахта толасини чигитдан ажратиш технологик жараёни амалга оширилгунга қадар, маълум вақт

ғарамларда сақланади. Вақт ўтиши билан ғарамнинг турли қатламларида сақланаётган толанинг сифат кўрсаткичлари қабул қилинган вақтдаги дастлабки кўрсаткичларидан фарқ қилади. Пахта толасининг ранги сарғайиши натижасида унинг мустаҳкамлиги, солиштирма узилиш кучи, штапел масса узунлиги камаюди, калта толалар миқдори ва толанинг механик шикастланиши ортиб кетишига сабаб бўлади. Шунингдек, бу кўрсаткичлар ип йиғириш жараёни технологик ўтимларида ҳам йиғирув маҳсулотларининг физик-механик хоссалари ва йиғирилувчанлигига ҳам ўз таъсирини кўрсатмай қолмайди.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, Бухоро-6 селекция навли пахтани ғарамламасдан, ҳамда ғарамнинг юқори, ўрта ва пастки қатламларидан лаборатория шароитида ажратиб олинган толадан кичик ўлчамли “Шерли” лаборатория йиғирув қурилмасида олинган ип сифат кўрсаткичлари аниқланди. Ип йиғириш ўтимлари технологик жараёнларида йиғирув маҳсулотларининг физик-механик хоссалари замонавий HVI 900 SA тизимида аниқланди ва олинган синов натижалари 1-жадвалда келтирилди.

Олинган тадқиқот натижалари таҳлилини қиладиган бўлсак, ғарамланмаган пахтадан ип олиш жараёнида толанинг микронейр кўрсаткичи 4,21 ни, солиштирма узилиш кучи 36,2 gk/teks ни, ўрта узунлик 26,02 dm ни, юқори ўртача узунлиги 30,46 dm ни, узунлик бўйича бирхиллик индекси 85,7% ни, калта толалар индекси 3,8 ни, узилишдаги узайиши 18,2% ни, ғарамнинг юқори қатламидаги пахтадан ип олиш жараёнида толанинг микронейр кўрсаткичи 4,19 ни, солиш-

1-жадвал.

Йиғирув жараёни маҳсулотлари сифат кўрсаткичларининг ўзгариши

Ғарам қатламлари	Mic МикроНейр	Str Солиш тирма узилиш кучи, сН/текс	Len1 ўртача узунлик, дюйм	Len2 юқори ўртача узунлик, дюйм	Unf Узунлик бўйича бирхиллик индекси, %	SFI Калта толалар индекси	Elg Узилиш даги узайиш, %
Ғарамланмаган ҳолда	4,21	36,2	26,02	30,46	85,7	3,8	18,2
Ғарамнинг юқори қисми	4,19	35,28	25,82	30,11	87,3	4,3	16,8
Ғарамнинг ўрта қисми	4,05	35,11	25,69	29,85	86,2	5,9	16,9
Ғарамнинг пастки қисми	4,20	34,13	25,78	29,61	85,2	7,1	16,9

тирма узилиш кучи 35,28 gk/teks ни, ўрта узунлик 25,82 dm ни, юқори ўртача узунлиги 30,11 dm ни, узунлик бўйича бирхиллик индекси 87,3% ни, калта толалар индекси 4,3 ни, узилишдаги узайиши 16,8% ни, ғарамнинг ўрта қатламидаги пахтадан ип олиш жараёнида толанинг микронейр кўрсаткичи 4,05 ни, солиштирма узилиш кучи 35,28 gk/teks ни, ўрта узунлик 25,69 dm ни, юқори ўртача узунлиги 29,85 dm ни, узунлик бўйича бирхиллик индекси 86,2% ни, калта толалар индекси 5,9 ни, узилишдаги узайиши 16,9% ни, ғарамнинг пастки қатламидаги пахтадан ип олиш жараёнида толанинг микронейр кўрсаткичи 4,20 ни, солиштирма узилиш кучи 34,13 gk/teks ни, ўрта узунлик 25,78 dm ни, юқори ўртача узунлиги 29,61 dm ни, 57

узунлик бўйича бирхиллик индекси 85,2% ни, калта толалар индекси 7,1 ни, узилишдаги узайиши 16,9% ни ташкил этди.

Тадқиқот натижалари таҳлилидан кўриниб турибдики, пахта ғарами қатламларининг ортиши натижасида пахтадан ипини олиш жараёнида толанинг микронейр кўрсаткичи 4,21 дан 4,05 гача, солиштирма узилиш кучи 36,2 дан 23,4 gk/teks гача, ўртача узунлиги 26,02 дан 25,78 dm гача, юқори ўртача узунлиги 30,46 дан 29,61 dm гача камайди, калта толалар индекси 3,8 дан 7,1 гача ошди.

Хулоса қилиб айтганда, ғарам зичлиги ортиши натижасида йигирув жараёни маҳсулотларининг сифат кўрсаткичлари ёмонлашади.

АДАБИЁТЛАР:

1. O'zDst 604-2016. Пахта толаси. Техникавий шартлар
2. Жуманиёзов Қ.Ж., Ғофуров Қ.Ғ., Матисмаилов С.Л., Пирматов А., Холиёров М.Ш., Файзуллаев Ш.Р. Тўқимачилик маҳсулотлари технологияси ва жиҳозлари. Тошкент, Ғ.Ғулом, 2012.

УЎТ: 633.34; 631.82

ТАКРОРИЙ МУДДАТДА ЭКИЛГАН СОЯ НАВЛАРИНИНГ ВЕГЕТАТИВ ВА ГЕНЕРАТИВ ОРГАНЛАРИ ТАРКИБИДАГИ ОЗИҚА ЭЛЕМЕНТЛАРИ МИҚДОРЛАРИГА МИНЕРАЛ ЎҒИТЛАР ҚўЛЛАШНИНГ ТАЪСИРИ

Утамбетов Оракбай Полатович, ассистент,
Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти.

Аннотация. Мақолада ёзги муддатда такрорий экин сифатида экилган соя навларининг вегетатив ва генератив органлари таркибидаги озиқа элементлари миқдорларига минерал ўғитлар қўллашнинг таъсирига оид маълумотлар келтирилган. Такрорий экин сифатида етиштирилган соянинг вегетатив ва генератив органларидаги NPK миқдорлари бўйича юқори кўрсаткичлар минерал ўғитларнинг N150 P90 K60 кг/га меъёри қўлланилганда кузатилиб, “Тумарис Ман-60” навининг илдизи таркибидаги азот миқдори 1,03 %, поя қисмида 0,68 %, барги қисмида 2,09 %, дуккак пўстлогиди 1,35 %, дони таркибида эса 3,82 % ни ташкил этган бўлса, “Ойжамол” навида эса ушбу кўрсаткичлар тегишли равишда 1,00 %, 0,66 %, 2,08 %, 1,37 %, 3,87 % ни ташкил этди.

Калит сўзлар. Соя, минерал ўғитлар меъёрлари, азот, фосфор, калий, илдиз, поя, барг, дуккак пўстлоги, дон.

Аннотация. В статье представлены сведения о влиянии применения минеральных удобрений на количество питательных веществ в вегетативных и генеративных органах сортов сои, высаживаемых в качестве повторной культуры в летний период. Высокие уровни NPK в вегетативных и генеративных органах сои, выращиваемой как повторная культура, наблюдались при применении нормы минеральных удобрений N150 P90 K60 кг/га. Сорт «Томарис Мэн-60» содержал азота в корне 1,03 %, в стебле 0,68 %, в листе 2,09 %, в шелухе бобовых культур 1,35 %, в зерне 3,82 %. У сорта «Ойджамол» эти показатели составили 1,00 %, 0,66 %, 2,08 %, 1,37 %, 3,87 % соответственно.

Ключевые слова. Соя, нормы минеральных удобрений, азот, фосфор, калий, корень, стебель, лист, бобовая шелуха, зерно.

Abstract. The article presents information about the influence using mineral fertilizers on the amount of nutrients in the vegetative and generative organs of soybean varieties planted as a repeated crop in the summer period. High levels of NPK in the vegetative and generative organs of soybean grown as a repeated crop were observed when the norm of mineral fertilizers N150 P90 K60 kg/ha was used. «Tomaris Man-60» variety contained 1.03% nitrogen content in the root, 0.68% in the stem, 2.09% in the leaf, 1.35% in the leguminous husk, and 3.82% in the grain. In «Oyjamol» variety, these indicators were 1.00%, 0.66%, 2.08%, 1.37%, 3.87%, respectively.

Keywords. Soybean, norms of mineral fertilizers, nitrogen, phosphorus, potassium, root, stem, leaf, leguminous husk, grain.

Кириш. Маълумки, ўғитларнинг самарадорлиги уларни қўллаш меъёр ва муддатларига ҳам боғлиқ. Ўсимлик озиқа моддаларни миқдор жиҳатдан ҳам, сифат жиҳатдан ҳам доим бир хил талаб қилмайди. Бу омил ўсимликни ўсиши,

ривожланишига ва умуман мавсум давомидаги талабига қараб турлича бўлади. Ҳар бир экин туридан қатъий назар ниҳоллар униб чиққандан бошлаб то ўсув даврининг охирига қадар тупроқдаги озиқа моддаларни ўзлаштира олади [3].